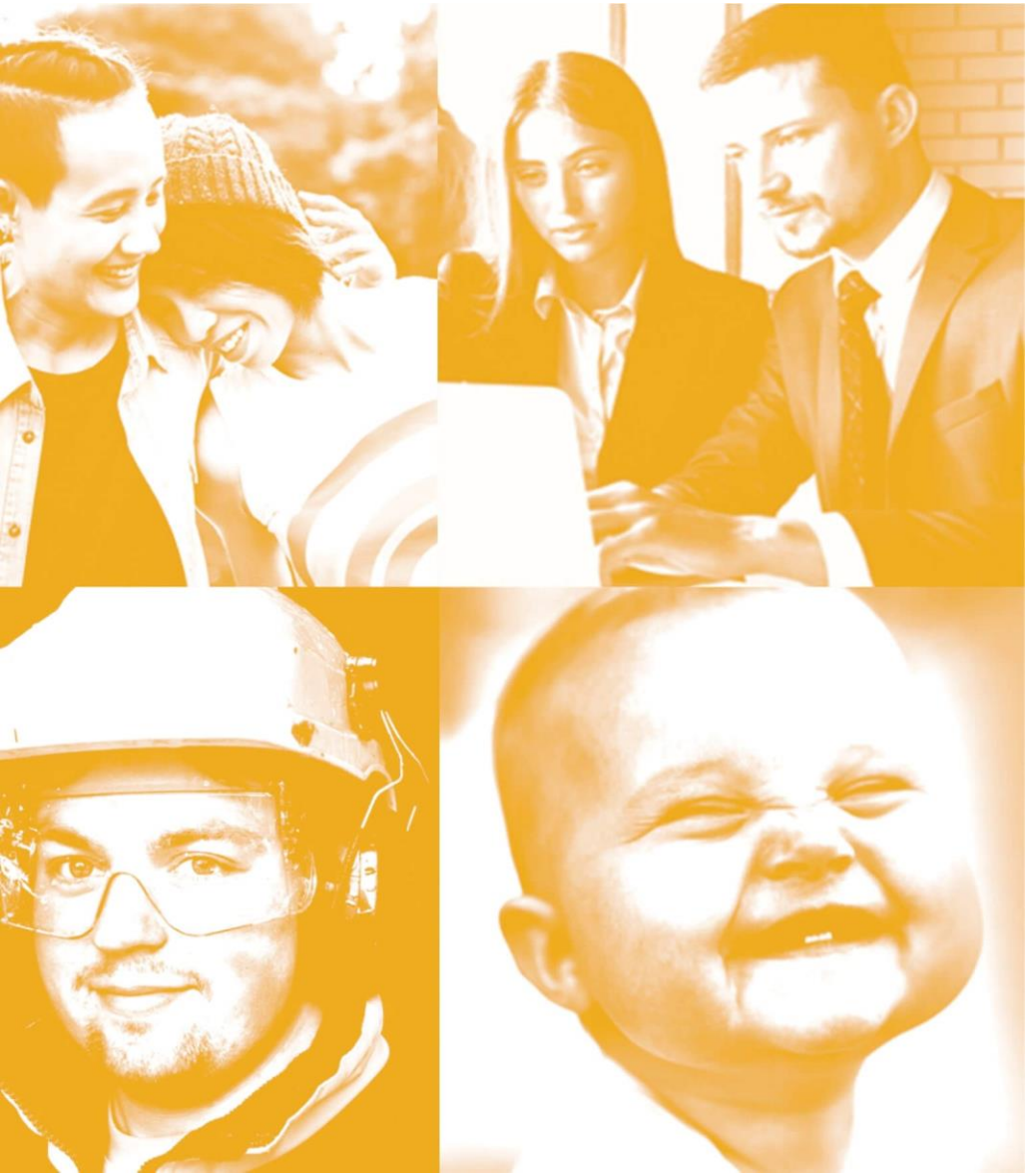

Arvioita toimeentuloturvan ja tuloverotuksen muutosten kohdentumisesta vuonna 2024

Erityisasiantuntija Tuomas Helminen / SVO / STM

14.11.2023

Vertailuasetelmasta

- Tarkastelussa toimeentuloturvaan ja tuloverotukseen 2024 ehdotettavien **muutosten** vaikutus kotitalouksien tulonmuodostukseen
- Tarkastelussa **ei** pyritä ennakoimaan kotitalouksien tulokehitystä, johon vaikuttaa moni muukin seikka kuin lainsäädännön muutokset
- Muutokset sisältävää **reformivaihtoehtoa** verrataan **perusvaihtoehtoon**, jossa etuudet ja verotus nykylainsäädännön mukaiset vuonna 2024 (=> perusvaihtoehdossa 2023 loppuun voimassa olleet **määräaikaiset** muutokset eivät mukana)
- Vertailu 2024 tasossa (esim. perusvaihtoehdossa kel-indeksisidonnaiset etuudet korotettu normaalisti 2024 tasoon, reformivaihtoehdossa korotusta ei tehdä niihin etuuksiin, joita ”indeksijäädytys ” koskee).
- Kaikkia vuodelle 2024 ehdotettavia muutoksia ei ole pystytty sisällyttämään yhteisvaikutusarvioon.
    - Esimerkiksi työttömyysturvan ikäsidonnaisten poikkeusten kumoamisen tai aikuiskoulutustuen lakkauttamisen vaikutuksia ei pystytä arvioimaan järkevästi mikrosimulointimallilla
- **Perustarkastelussa vain välittömät vaikutukset, ei esim. käyttäytymisvaikutuksia**
    - **Työllisyysvaikutuksia käsitellään lyhyesti**
- Tarkastelussa muutosten oletetaan tulevan voimaan ja vaikuttavan etuudensaajien tuloihin heti vuoden 2024 alusta (ns. täysimääräinen vaikutus). Käytännössä täysimääräinen vaikutus toteutuu monissa muutoksissa vasta myöhemmin. Indeksijäädytyksen osalta mukana ennakoitu vaikutus vuoden 2024 osalta
- Tulonmuodostusta tarkastellaan **vuositasolla** (kuten esim. Tilastokeskuksen tulonjakotilastossa). Esimerkiksi osan vuotta työttömänä olleiden tulonmuodostukseen työttömyysturvan muutokset vaikuttavat siis vain osan vuotta.
- Havaintoyksikkönä henkilö, mutta tuloina kotitalouden käytettävissä olevat tulot (ns. kulutusyksiköillä kokoon suhteutetut)

Tarkastelussa huomiodut toimeentuloturvan ja tuloverotuksen muutokset

- Työttömyysturva: lapsikorotusten poisto, suojaosan poisto, ansioturvan työssäoloehdon pidennys, ansioturvan tason porrastus keston mukaan, työttömyysturvan omavastuuajan pidennys*, lomakorvausten jaksotuksen palautus*
- Asumistuki: ansiotulojen suojaosan (ns. ansiotulovähennys) poisto, korvausteen alentaminen, asumistuen poisto omistusasunnossa asuvilta, perusomavastuun laskennassa käytettävän prosentin korotus, perusomavastuuosuuden määräytymiseen vaikuttavien aikuisen ja lapsen kertoimien muutos; Helsingin yhdistäminen samaan kuntaryhmään muun pääkaupunkiseudun kanssa
- Lapsilisät: lapsilisän korotukset (4. ja useampi lapsi, yksinhuoltajakorotus, alle 3-vuotiaat)
- Kansaneläke- ja kuluttajahintaindeksiin sidottujen etuuksien indeksikorotusten jäädytys (pl. toimeentulotuki, eläkkeet, rintamalisät, vammaisetuudet), arvioitu vaikutus mukana vain vuoden 2024 osalta
- Tuloverotus: kotitalousvähennyksen kotitalous-, hoito- ja hoivatyön määräaikaisen korotuksen jatko vuodelle 2024, työtulovähennyksen korotuksen muutos ja kohdentaminen 65-vuotiaille, matkakuluvähennyksen omavastuun korotus, valtion tuloveroasteikon ylimmän portaan 2 prosenttiyksikön määräaikaisen korotuksen jatko, tuloveroasteikon indeksitarkistus (ml. riihikirjaus)
- Sosiaalivakuutusmaksut: työntekijän työttömyysvakuutusmaksun muutos (täsmentymätön, tässä työoletuksena 0,5 prosenttiyksikön alennus), vakuutetun sairaanhoitovakuutuksen ja päivärahamaksun pienehköt muutokset
- Opintotuki: huoltajakorotuksen korotus, lainatakauksen korotus

* Muutoksen kohdentumista ei voi päätellä aineistopohjasta, joten muutoksen vaikutus kohdennettu satunnaisesti ao. kohderyhmään.

Ensisijaiset etuudet ja työtulot

Työttömyysturvan muutokset ja indeksijäädytykset pienentävät tuloja

Verotettavien etuuksien pieneneminen keventää verotusta

Verotuksen muutokset keventävät verotusta

Yleinen asumistuki

Ensisijaisten etuuksien pieneneminen korottaa yleistä asumistukea

Yleisen asumistuen muutokset ja indeksijäädytys pienentävät yleistä asumistukea

Perustoimeentulotuki

Perustoimeentulotukea voi saada, jos tulot ja varat eivät riitä jokapäiväisiin välttämättömiin menoihin

Takaa minimitason

Ei indeksijäädytystä

Ensisijaisten etuuksien ja yleisen asumistuen pieneneminen lisää toimeentulotuen tarvetta

Koko väestön ja lasten (alle 18 v.) suhteellinen pienituloisuusaste

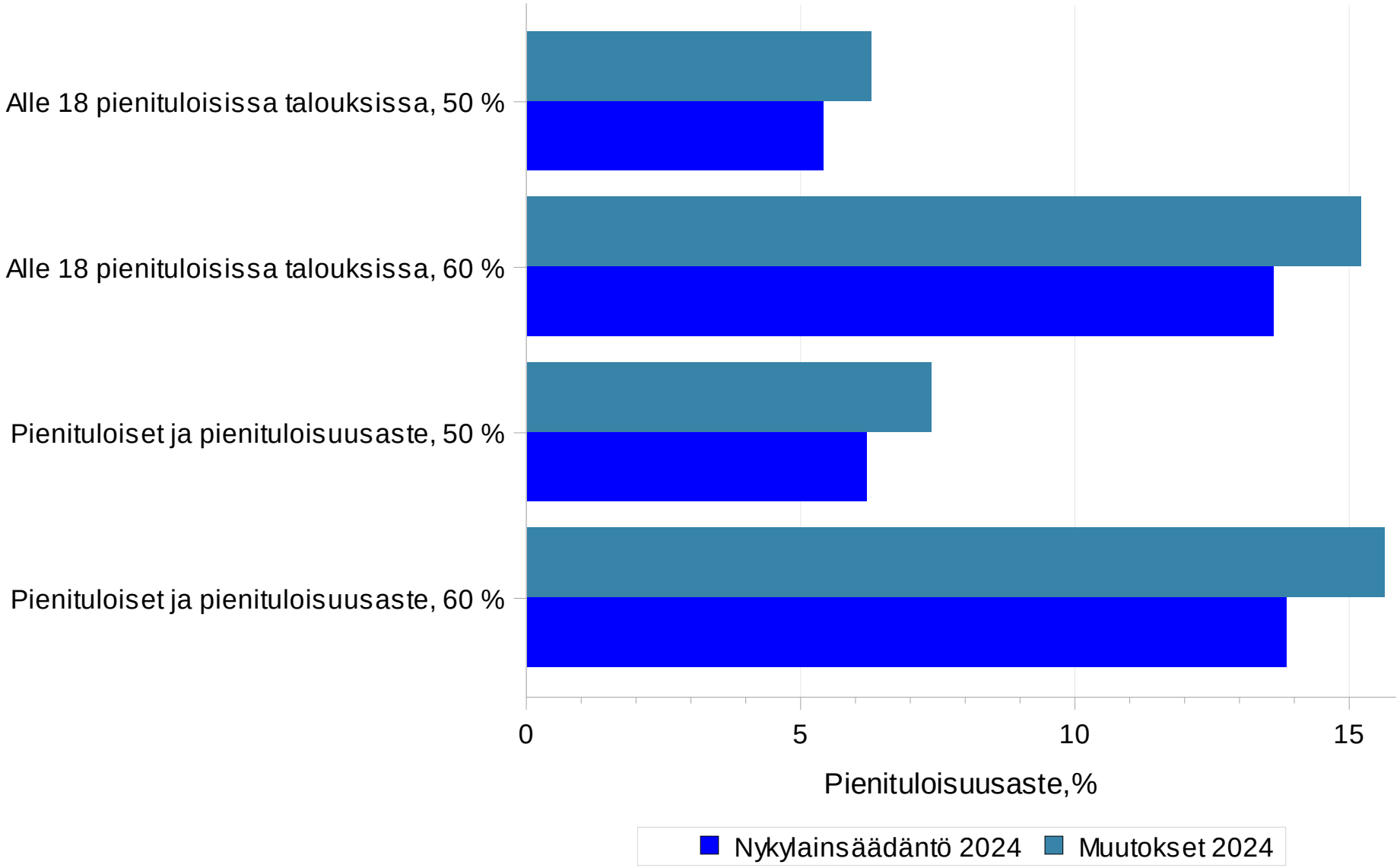

Huom! Mallipohjaisesti laskettu pienituloisuusaste poikkeaa alkuperäisestä tilastoaineistosta laskettavasta. Vertailu vain nykytilan ja muutosvaihtoehdon välillä

50%/60% = pienituloisuusraja suhteessa koko väestön mediaanituloon (kotitalouden käyt.oleva tulo)

Pienituloisuusasteen muutos eri perhetyypeissä

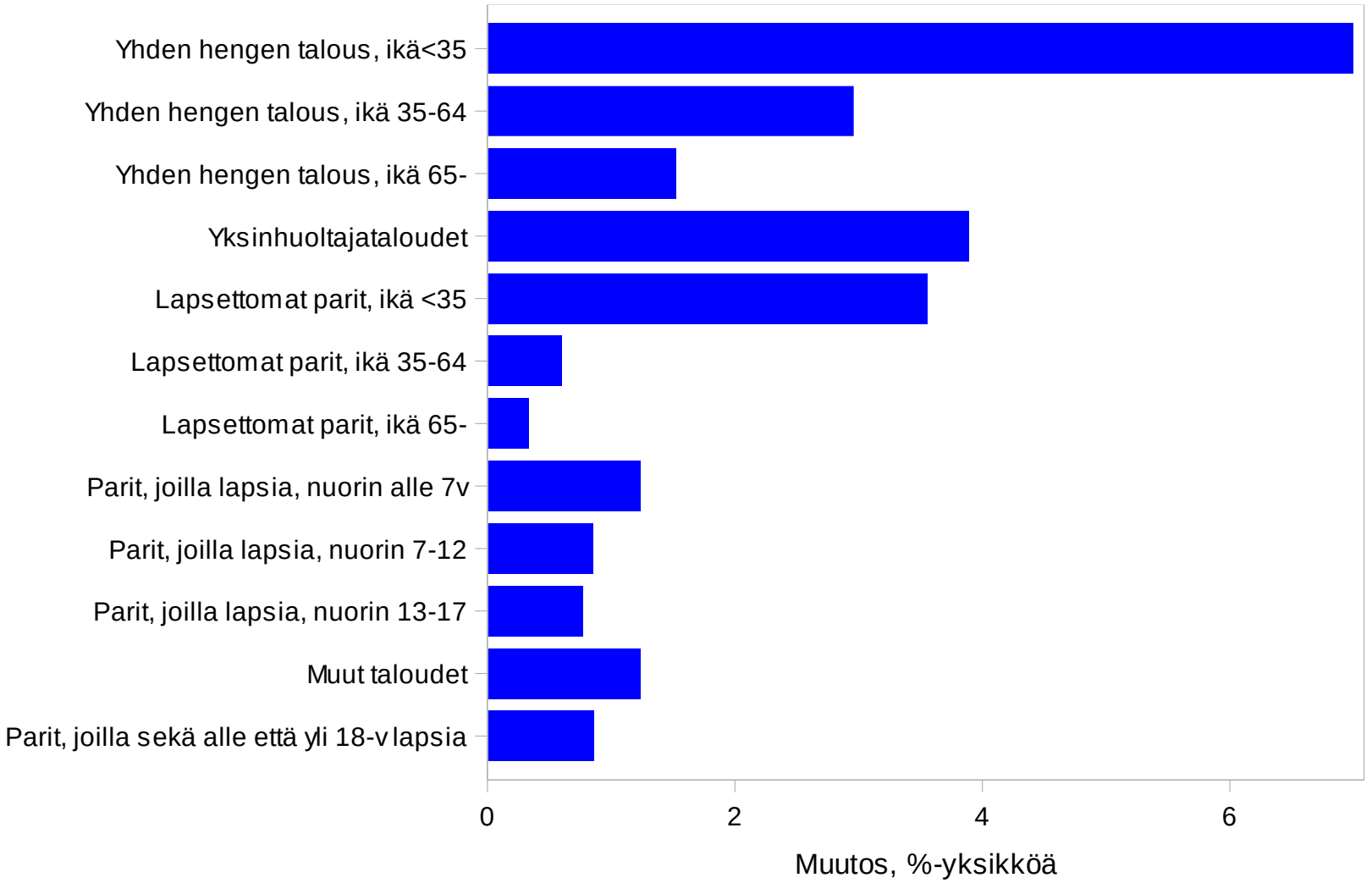

Vaikutuksia eri kotitaloustyyppeihin

- Seuraavalla dialla on esitetty vaikutuksia eri kotitaloustyyppien käytettävissä oleviin tuloihin.
- Ensimmäisessä kuviossa on esitetty vaikutukset niin, että kaikki, joilla on laskennallisesti oikeus (perus)toimeentulotukeen, saavat sitä.
  - Tämä kuvaa tavallaan ”minimivaikutusta” käytettävissä oleviin tuloihin, sillä osa laskennallisista toimeentulotuen saajista ei saa sitä todellisuudessa
  - Samalla toimeentulotuen saannin kasvu tulee yliarvioiduksi
- Toisella dialla on kuvattu vaikutukset niin, että toimeentulotukea ei oteta tarkastelussa huomioon
  - Tämä kuva on suuri yliarvio
  - Vertailu auttaa jossain määrin hahmottamaan toimeentulotuen vaikutusta eri ryhmiin
- Toimeentulotukivaikutusten tarkka arviointi ei ole mahdollista, koska toimeentulotuen saantiin vaikuttavat käytännössä esim. henkilön tilillä olevat varat, joista ei ole aineistossa tietoa. Myös monet muut seikat tekevät toimeentulotuen mallinnuksesta epätarkkaa.

Käytettävissä olevien tulojen suhteellinen muutos

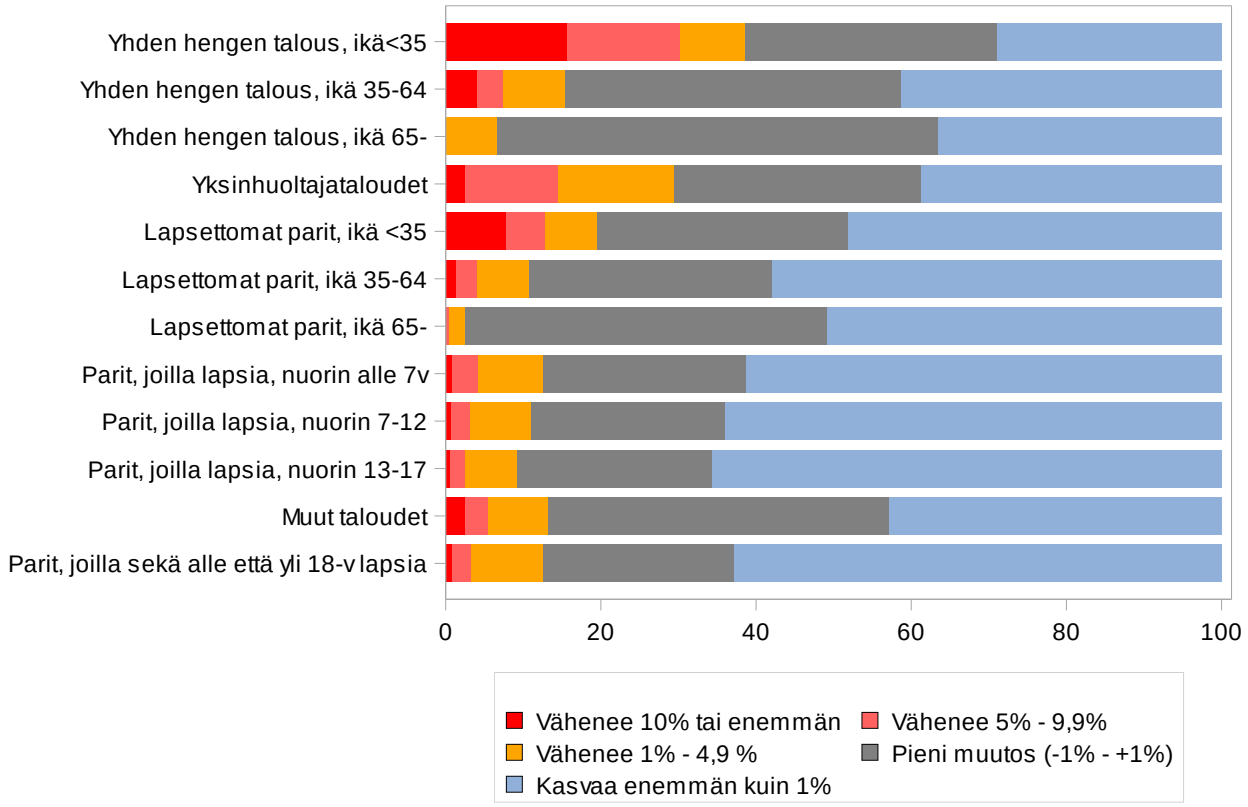

Käytettävissä olevien tulojen pl. toimeentulotuki suhteellinen muutos

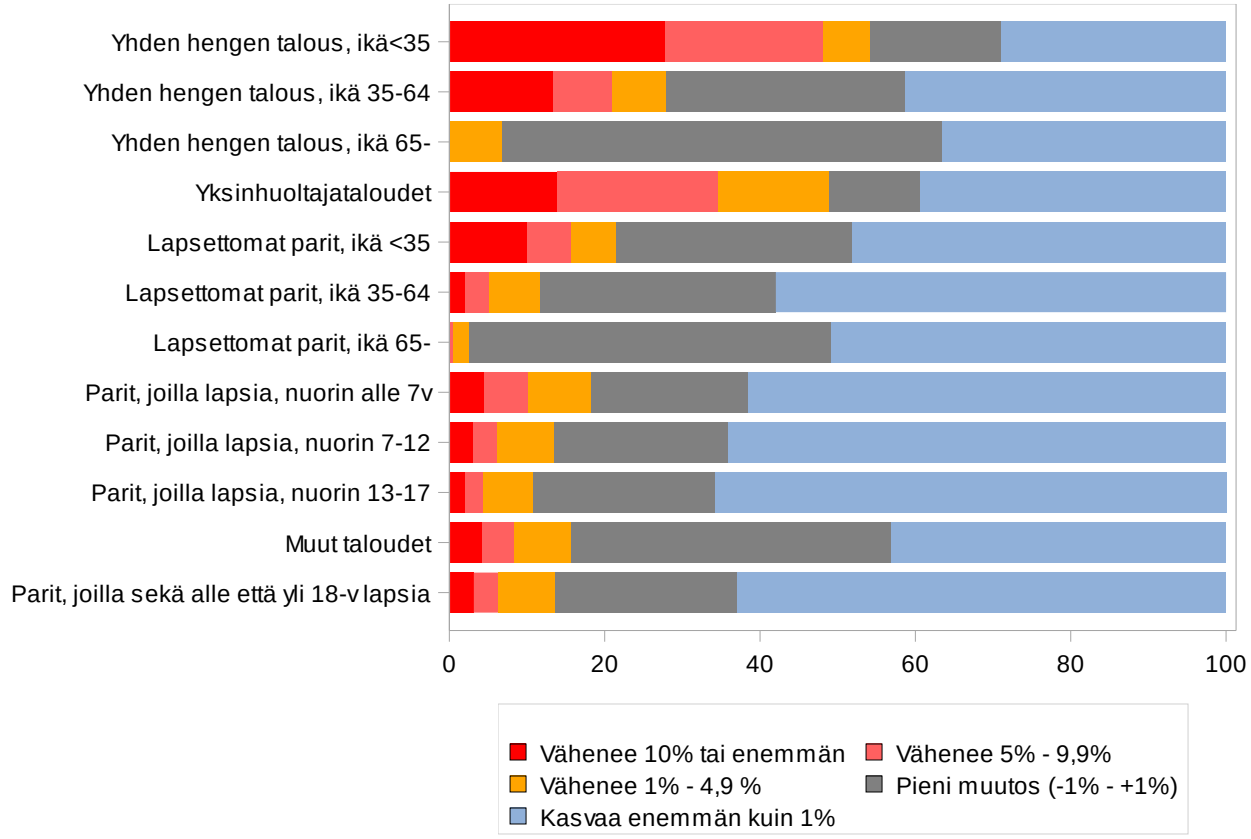

Eri muutostekijöiden vaikutukset käytettävissä oleviin tuloihin tulokymmenyksittäin

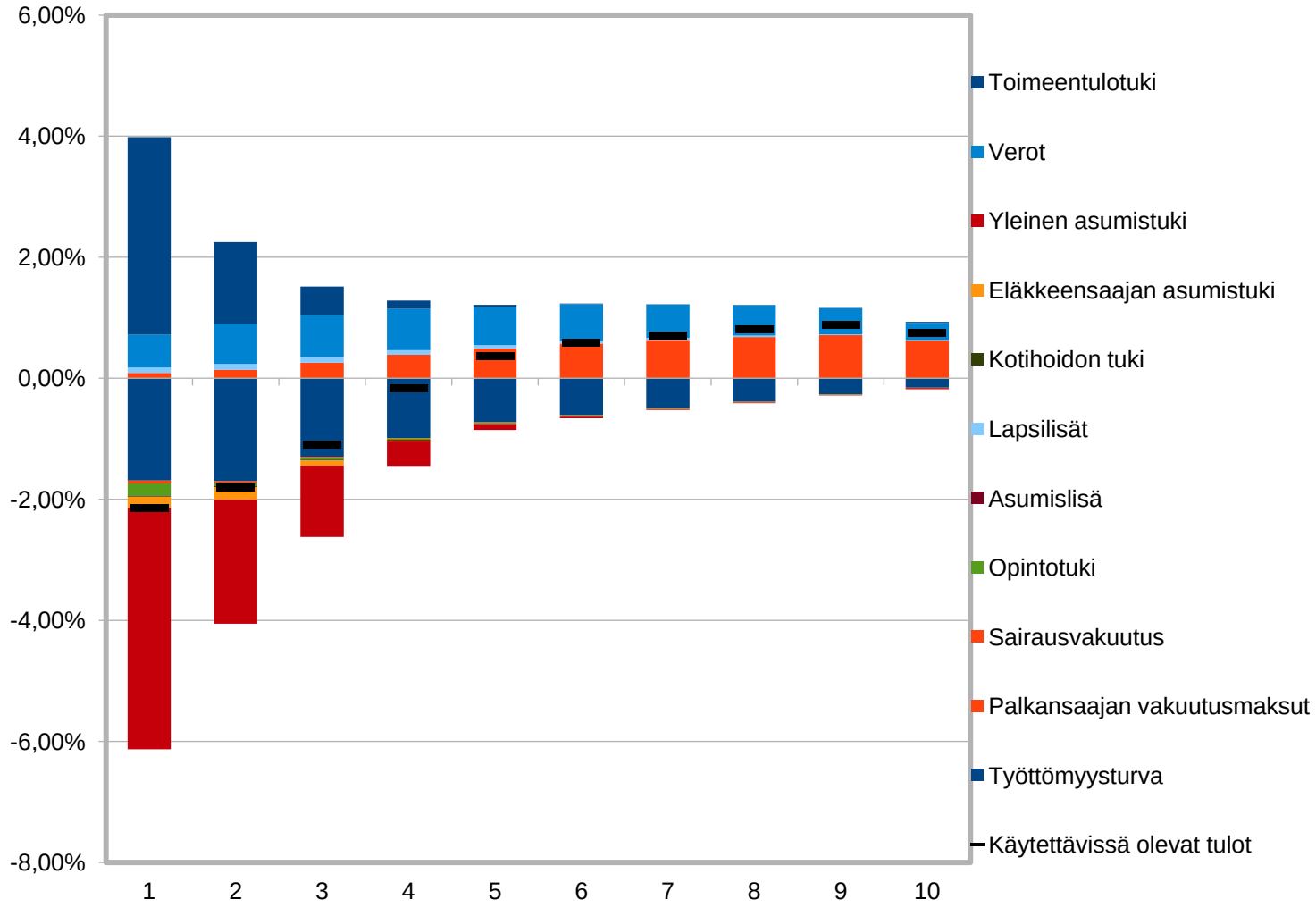

Vaikutuksia saajaryhmittäin

- Opiskelijat ja ansioturvan saajat suurimpia häviäjäryhmiä
- Perusturvan saajilla toimeentulotuki kompensoi enemmän kuin em. ryhmillä
- Vähimmäistasoisiin etuuksiin vähemmän muutoksia kuin ansiopäivärahaan

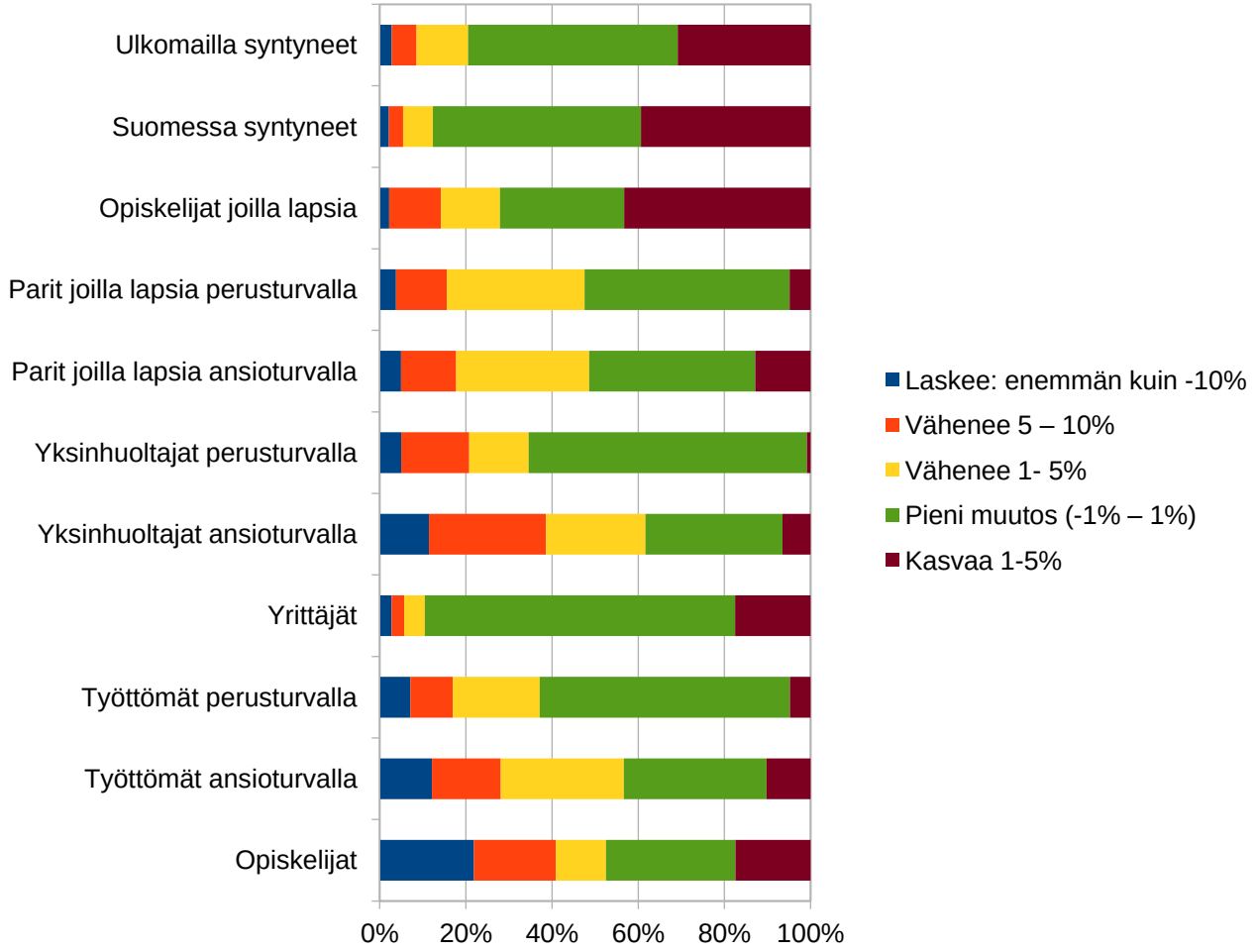

Vaikutuksia ikäryhmittäin

- Ikäryhmittäin tarkastellen suurimmat vaikutukset osuvat 18-24-vuotiaisiin sekä 25-34-vuotiaisiin
  - Opiskelijoihin kohdistuvat yleisen asumistuen muutokset ja opintotuen jäädyttäminen
- Myös 55-64-vuotiaissa vaikutukset suurempia kuin muissa ikäluokissa
  - Suhteellisesti suuri osuus (pitkäaikais-)työttömiä

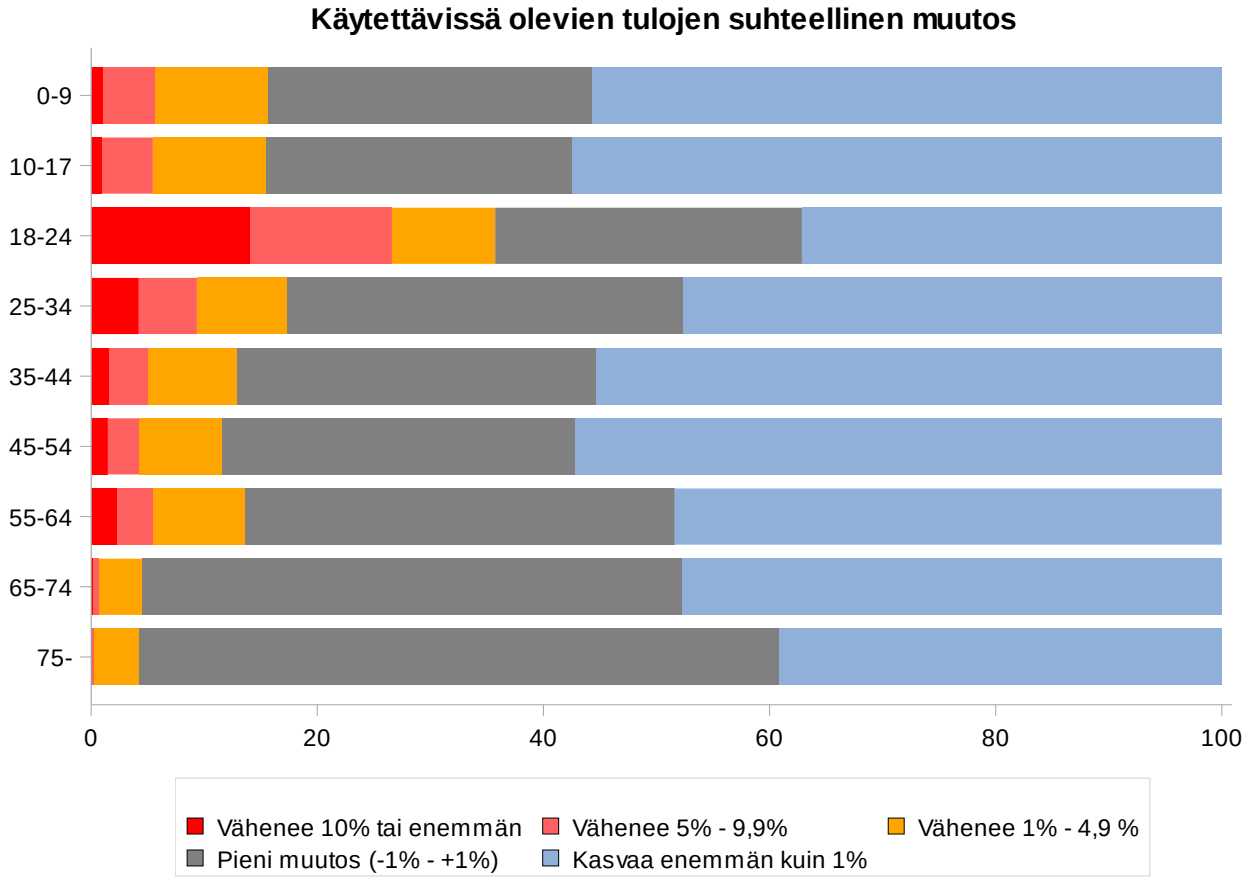

Tulojen muutosta arvioitu kotitalouden tulojen mukaan, ei henkilökohtaisten tulojen

Opiskelijoilla vaikutus riippuu siitä, lasketaanko lainatakaus käytettävissä olevaksi tuloksi

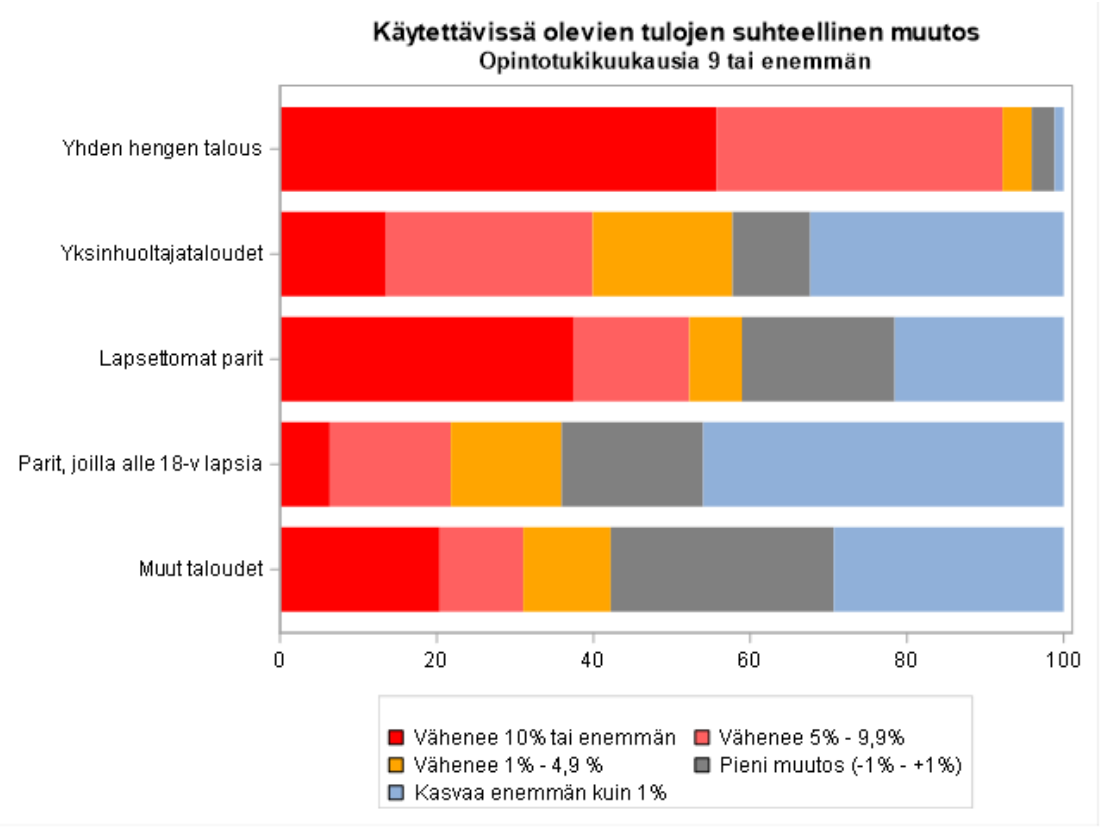

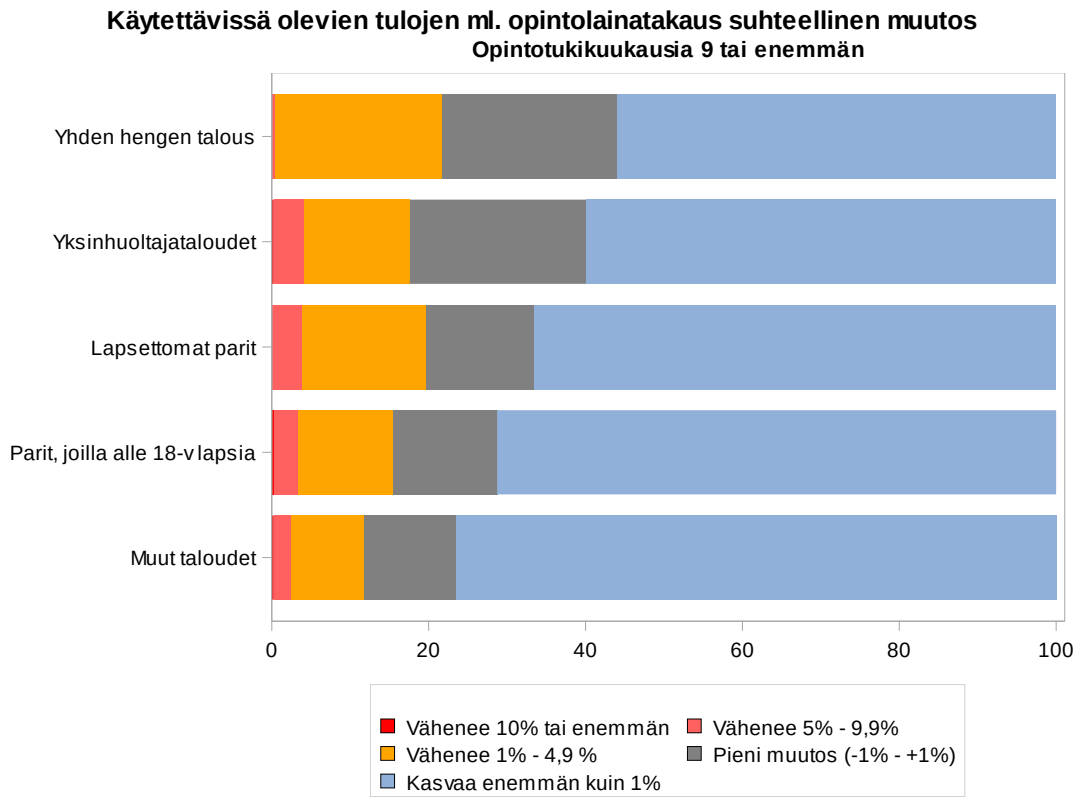

Käytettävissä olevien tulojen suhteellinen muutos

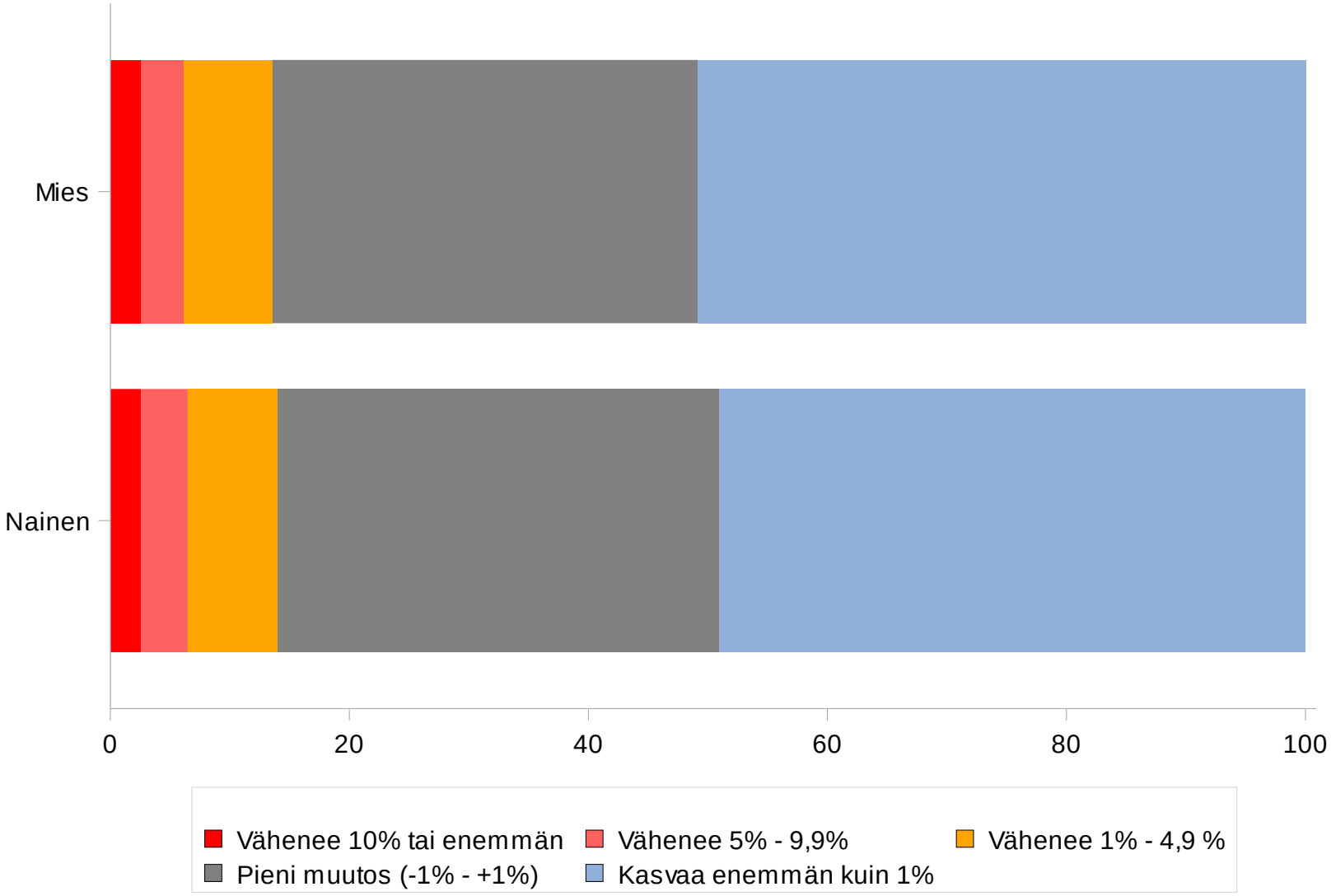

Tulojen muutosta arvioitu kotitalouden tulojen mukaan, ei henkilökohtaisten tulojen

Käytettävissä olevien tulojen suhteellinen muutos

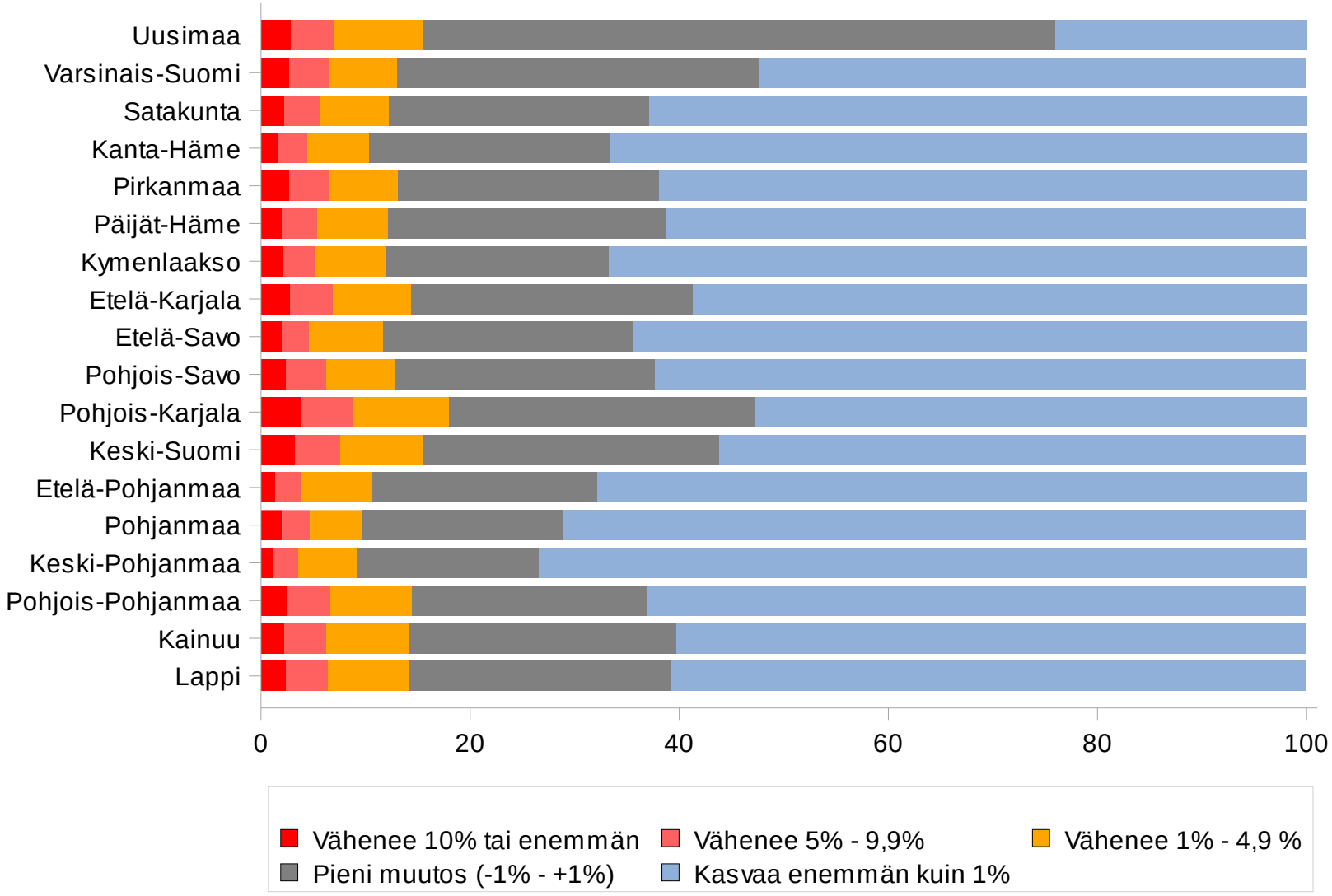

Työllisyysvaikutusten kohdentuminen

- Työllisyysvaikutukset ”lieventävät” käytettävissä olevien tulojen laskua alimmissa tulokymmenyksissä, mutta muutokset ovat silti keskimääräisesti negatiivisia.
- Työllistymisveroasteet laskevat keskimääräisesti eniten tulojakauman puolivälissä (n. -14,5%). Muutokset ovat pienimpiä alimmissa kahdessa tulokymmenyksessä (-5% ja -6,9%). Toisaalta alimmissa tulokymmenyksissä on eniten henkilöitä jotka voivat työllistyä.
- Työllistymisveroasteiden lasku kohdistuu jonkin verran enemmän naisiin (muutos ka.: -12,2%) kuin miehiin (muutos ka. -10,6%). Tutkimuksessa on yleensä havaittu korkeampia työllistymisjoustoja naisilla (Tasa-arvoa talousarvioon, toim. Elomäki ja Ylöstalo, 2018). Suurempi kannustinten muutos ja suuremmat joustot huomioiden työllisyyden vahvistuminen kohdistuisi todennäköisesti enemmän naisiin kuin miehiin.

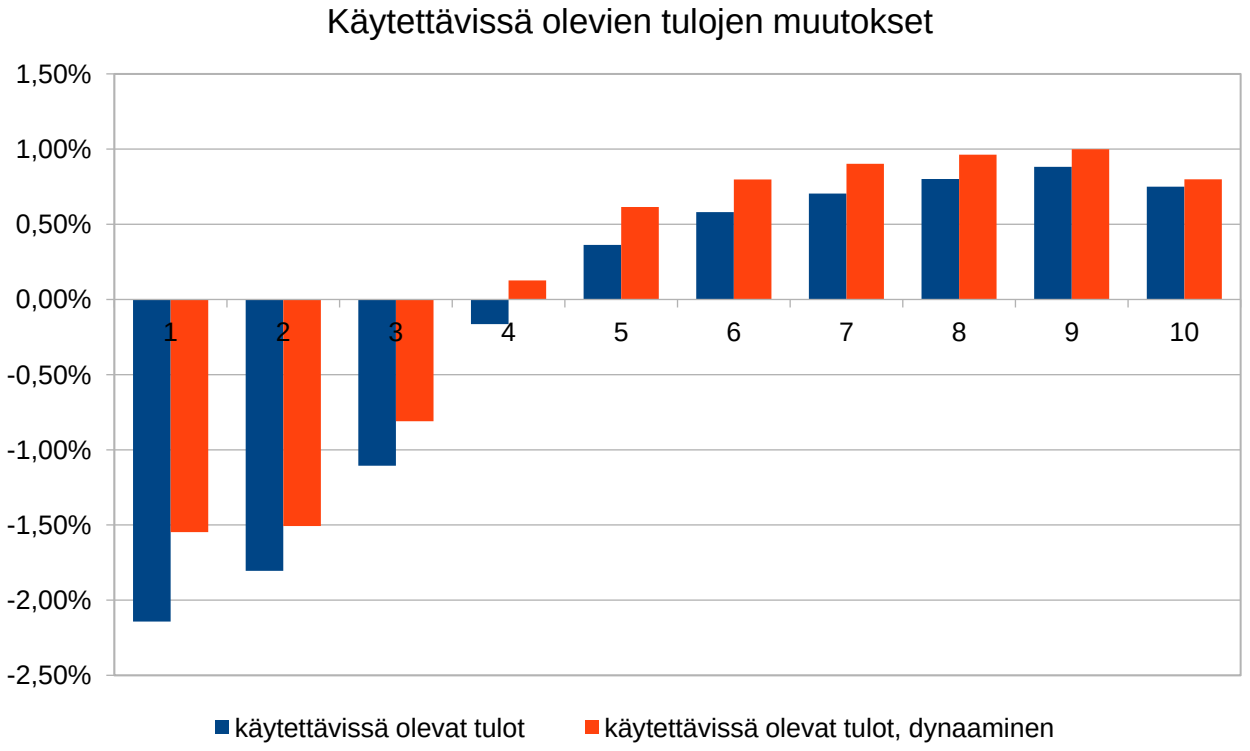

Arviossa sovellettu koko populaation joustoa 0.17

Esimerkkilaskelmista

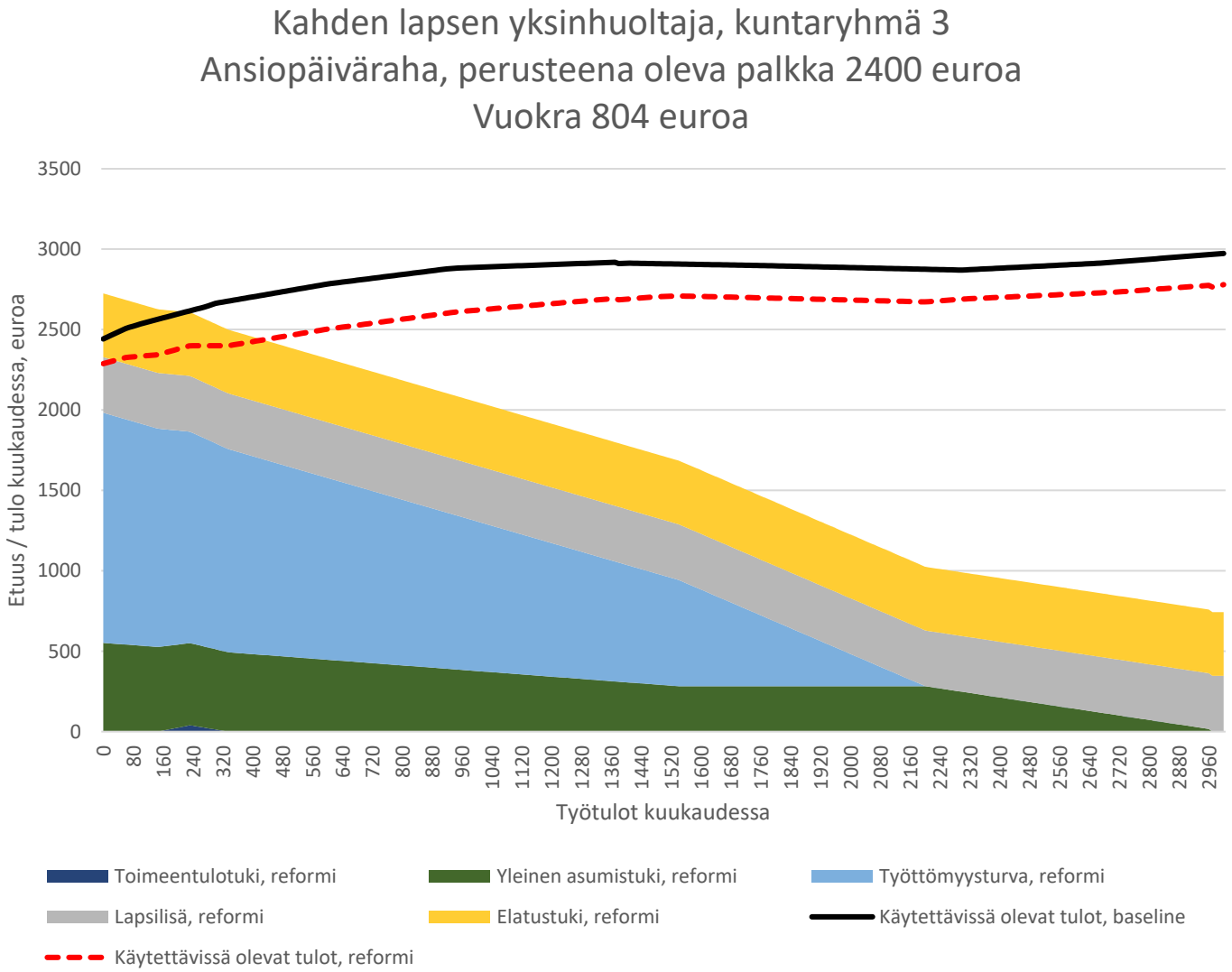

Kahden lapsen yksinhuoltaja, kuntaryhmä 3
Ansiopäiväraha, perusteena oleva palkka 2400 euroa

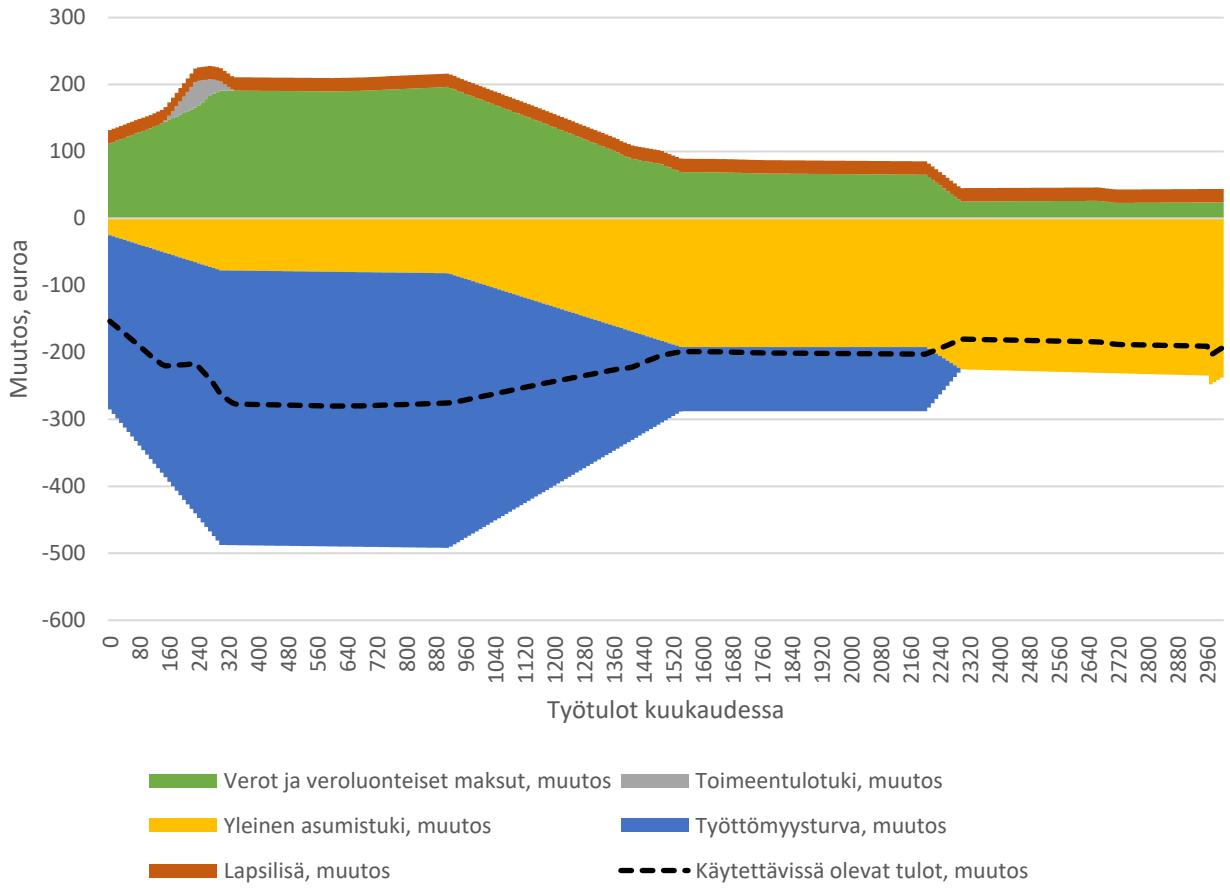

Kahden lapsen yksinhuoltaja, kuntaryhmä 3
Ansiopäiväraha, perusteena oleva palkka 2400 euroa

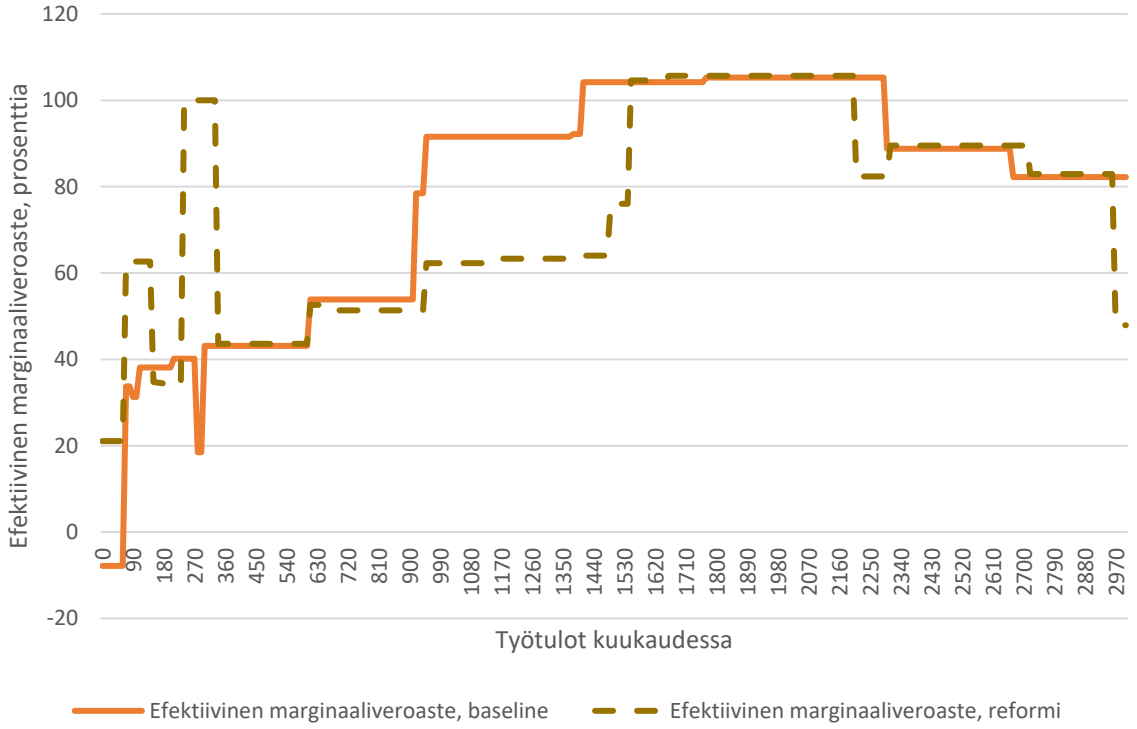

Yleisesti kokonaisvaikutuksista

- Välittömät / staattiset vaikutukset
  - Etuudensaajakotitalouksien käytettävissä olevat tulot pienenevät -> pienituloisuus / köyhyys lisääntyy
  - Julkinen talous kohentuu
- Dynaamiset vaikutukset
  - Työnteon kannustimet paranevat -> työllisyys kasvaa -> julkinen talous kohenee
- Muut seurannaisvaikutukset
  - Vaikea arvioida, varsinkaan numeerisesti
  - Tulojen pieneneminen heikentää elintasoa ja kaventaa kulutusmahdollisuuksia
  - Esimerkiksi lapsiköyhyyden lisääntymisellä / lapsiperheiden taloudellisen tilanteen tiukentumisella voi olla vaikutuksia myös lasten myöhempään kehitykseen
  - Tulojen muutoksen vaikutus vs. pienituloisuuden taustalla olevien muiden syiden vaikutus
- Etuudensaajissa hyvin erityyppisiä ryhmiä: lyhyen aikaa ansioturvaa saavat vrt. pitkäaikaistyöttömät vrt. opiskelijat jne.
  - Esimerkiksi ansioturvan saajalle välitön vaikutus voi olla suuri, mutta jos kyse on yksittäisestä työttömyysjaksosta elämän aikana, pitkäaikaiset vaikutukset jäänevät pieniksi

Kiitos!

